

Vi pratar om hatprat – podcast, avsnitt 1

Intervjuare: Unna Lehtipuu

Gäster:

Maria Petterson, huvudredaktör för tidskriften Journalisti

Kimmo Nuotio, professor i straffrätt

Kari Mäkinen, ärkebiskop emeritus

I vårt första avsnitt diskuterar vi hatprat, trakasserier och hot. Vad är skillnaden mellan straffbar hatretorik och vanligt hatprat? Och var går gränsen för yttrandefriheten när man kritiserar samhällspolitiken eller medierna? Kimmo Nuotio anser att yttrandefriheten är en viktig del av demokratin och de mänskliga rättigheterna, men när man hotar, förolämpar, bestrider gruppens mänsklighet eller generaliserar en grupp människor till exempel som brottslingar närmar man sig den straffbara hatretoriken, till exempel hets mot folkgrupp.

Journalisternas definition av hatretorik är ofta bredare än den straffrättsliga definitionen. Enligt Maria Petterson beror detta på att Finlands lagstiftning fortfarande är på efterkälken när det gäller alla de olika variationerna av hatretorik som förekommer i dagens samhälle. Hatretorik kan till exempel vara trakasserier vars syfte är att hota, mobba, störa eller tysta ner en person eller en grupp på något annat sätt. Ett exempel på detta är att göra någon till måltavla. Det betyder att människor inte bara skickar avskyvärda och störande meddelanden till någon, utan också uppmanar andra att göra det.

Petterson beskriver detta ur en redaktörs perspektiv: *”Det kan till exempel vara fråga om en person med mycket inflytande och många följare som skriver något i stil med - Han behöver höra hurdan idiot han är. Och det här kan leda till tiotals eller hundratals meddelanden till exempel till en redaktör, som kan göra arbetet och till och med livet svårt för personen i fråga.”*

Petterson säger att de som angriper och trakasserar ofta hänvisar till yttrandefriheten för att rättfärdiga sina handlingar, men i verkligheten leder trakasserier till att yttrandefriheten inskränks, eftersom de här personerna som arbetar med att tala och skriva inte längre kan göra det. Undersökningar visar dessutom att trakasserier har ökat i och med att det har blivit lättare att kommunicera. Enligt Nuotio är det bra att komma ihåg att pluralismen i kommunikationen och medierna är en del av demokratin och att yttrandefriheten också innefattar rättigheten att vara mottagare när det gäller den mångsidiga kommunikationen.

Enligt Petterson är hatretoriken mot kvinnor oftast mer av sexuell karaktär. Hon säger att en betydande del av hatretoriken är kvinnohat, till exempel om man undersöker de kommentarer som skickas till kvinnor som skriver om feminism.

Enligt ärkebiskop emeritus Kari Mäkinen är hatretoriken inget nytt fenomen. Det är väsentligt att förstå det historiska perspektivet, eftersom det visar att ett tal som målmedvetet underskattar en annan människogrupp eller en annan person inte har uppstått i ett vakuum: *”Det är inte bara fråga om några människor som betar sig dåligt, utan det är kopplat till den historiska situationen, det omgivande samhället, spänningarna i samhället, maktpolitiken och så vidare. Om det här talesättet normaliseras, kan det mycket snabbt också förvandlas till handling. Och i vår tid verkar det finnas sådan frustration, upplevelse av orättvisa och kanske omedveten rädsla och osäkerhet som sedan uttrycks på det här sättet.”*

Vad vet man om dem som ligger bakom hatretoriken? Enligt Petterson granskas oftast bara offren eller objekten i undersökningarna, trots att man borde fokusera på dem som ligger bakom hatpratet: *”När vi till exempel undersöker offer för rattfylleri, undersöker vi ju inte heller vad som förenar offren och vilka egenskaper hos dem som ökar risken för att bli påkörd.”*

När man granskar rättsfall som gäller straffbar hatretorik är enligt Nuotio majoriteten av aktörerna över 30 åriga män med finländsk bakgrund.

I den internationella litteraturen har man också lyft fram att grupstrycket verkar stärka vissa åsikter i den närmaste kretsen och att man i gruppen uppmuntrar varandra till ett visst språkbruk. Enligt Mäkinen kan erfarenheter av utanförskap, hjälplöshet och maktlöshet ge upphov till ett behov av att agera ut.

Också i EU har man funderat på hur man bättre kan ingripa i hatretoriken. I vissa länder har man lagstiftning där det betonas att det måste vara lätt att anmäla hatretorik och att dessa anmälningar måste undersökas inom en bestämd tid. Enligt Petterson är sådan lagstiftning kanske till någon nytta, men hon är tveksam till att enbart de stora företagen i sociala medier skulle vara lösningen på problemet med hatretoriken.

Under diskussionen konstateras det att det är problematiskt att arbetsgivaren inte kan föra vidare ett rättsärende för en redaktör som är måltavla. Redaktören måste själv gå igenom alla hatmeddelanden och sända dem till polisen. Nuotio har också lagt märke till ett problem som gäller antalet domar: *”Det görs ganska många brottsanmälningar, men om man granskar domarna så kan man se att antalet domar ännu är mycket litet även om det är klart att de har stigit.”*

Petterson tillägger att utöver lagstiftningen är det viktigt att arbetsplatsen har en strategi för eventuella situationer där en arbetstagare blir föremål för en hatkampanj. Strategin garanterar att cheferna och kollegerna vet vad de ska göra och hur de kan stödja arbetstagaren.

I slutet av avsnittet presenteras lösningar för hur hatretoriken kan bekämpas. För att hatpratet ska upphöra måste till exempel plattformarna för sociala medier bära ansvar och opinionsledarna ta en tydlig ställning mot hatretoriken. Kari Mäkinen uttryckte det så här: *”Jag tror att det skulle vara viktigt att inte bara påverkarna inom politiken, utan också de andra opinionsbildarna, de som för ordet i offentliga sammanhang, skulle tänka först på vad de själva säger och att det på den här nivån skulle finnas en absolut nolltolerans.”*